

o „razvalinah razbitih dokazov o Bogu“ ali pa „klasični dokazi o Bogu niso nujni in ne varavi“. „Imajo svojo vrednost, a le za tistega, kateri je že našel svojega Boga“. A dr. Ušeničnik mi poreče, da si vendar gledé Kanta oporekam. Znano je, da se je Kant v mladosti celo potegoval za eden dokaz, a pozneje v glavnem svojem delu, ki je „polno protislovij, a obenem najgenijalneje“, zavrgel vse dokaze, zaradi česar ga je Mendelsohn imenoval junaka, ki vse zdrobi. Pač pa je idejo o Bogu smatral za praktičen zahtevek (postulat) etike. Ker torej v zgodovini modroslovja slovi Kant po svojih protidokazih, sem ga omenil; njegovi dokazi drže, ker se dajo oprostiti vsakega fenomenalizma. Mannheimer, Menzer in Külpe trdijo celo, da temelje vsi dokazi na ontologičnem, katerega zmoto je že Tomaž Akvinski spoznal; — a on ni bil fenomenalist! Dr. Ušeničnik je zgrešil jedro moje trditve, da ne poznam znanstvenih dokazov, med tem ko sam zatrjuje, da „prava veda in filozofija znanstveno dokazuje“ bitek Boga i. t. d. Sicer razumem drja Ušeničnika trditev, ki je v skladu z dogmo vatikanskega koncila: edini in resnični Bog, naš stvarnik in gospod, se more po ustvarjenih rečeh z naravnim razumom zatrdno spoznati (certo cognosci), a svečana „prisega za moderniste“ 1910 še določneje pristavlja: „in dokazati (demonstrari)“. A ne razumem pa drja Ušeničnika razdraženosti, ko čuti že v tem, da navajam vsebino njegove knjige, — zabavljanje na krščanstvo!

Dr. Simon Dolar.

Ritem in metrum. Saj takrat pred leti to ni bil doktor Pavlica, s prijateljem Draganom sva sedela na Dunaju; pred nama številka Zvona s prevodom ne vem katere francoske pesmi, in moj prijatelj se je spotikal ob nerodnem ritmu, ki se je zdel meni upravičen. Beseda sem, beseda tja in bila sva pri Prešernu, zakaj njegova knjiga je slovensko sveto pismo. — „O, Prešeren, oprosti, on ima vse polno nepravilnosti“. Jaz mu dopovedujem popolnost in prav posebno notranjo lepoto navidezno nedostatnih mest.

„To so pogreški ali pa samovoljnosti.“

„Ne, dragi moj, to je suverenost živega ritma nad abstraktno metrično shemo, ki je znanstveniku pripomoček ali slabemu poetu-zadrégarju dobrodošel surogat in pretveza; to je pravo potoka, ki si grebe strugo po zakonih svoje strujnosti, brez ozira na pravila inženirja, ki regulira hudournike ...“ In zacitiral sem mu:

„Ko svojo moč vihar najbolj razklada,
okróg vrát stráža na pomoč zavpije,
in vstane šum, da mož za možem pada.“

Okróg vrát stráža ... ali jih slišiš, te akcente? Kako označujejo vsebino, kako so njen izraz, rekel bi skoraj: vsebina sama ...“

„Oprosti, toda ne morem vama pomagati, Prešernu in tebi: njemu se je ta stil ponesrečil in tebe je prevzela sugestija njegovega imena, da si mašiš ušesa.“

„Bog se te usmili nebeški! Poslušaj vendar: ti zagozdéli poudarki, kako se gnetó, pnó, tárejo — kakor možje tam okrog vrat; že v sami akustični dinamiki teh nagosto zbitih vokalov in konsonantov — vsa situacija, zmedeni hip, hrup nenadnega nočnega naskoka in brambe in klicev na pomoč ... ali res ne občutiš, kako je nabrekli notranji ritem prerušil vse metrične brani, prevrnil vsa pravila, razburkal mir gladko tekočih verzov, da je dosežen oni tesni, najtesnejši spoj, ono popolno sozvočje med vsebino in obliko, da ju ne moreš ločiti drugače nego umetno, suho znanstveno ... Najsijajnejše zmagoslavje bujnega naravnega ritma nad umetno konstrukcijo metra v našem jeziku! Kateri laški futurist bi ti z vsemi

svojimi rafiniranimi sredstvi izrazil točneje recimo pok granatnega izstrelka, nego je izrazil klasik Prešeren to burno situacijo? In ta čudoviti verz je tebi —

„Ponesrečen; robat, ne teče, ne poje ...“

„Ker ne sme peti! Hrešči, seveda, priznam; a mora hreščati, in če bi pel, bi bil šibak in neizrazit, brez ritma!“

„Oprosti, toda nimaš izvežbanega čuta za harmonično lepoto.“

Kaj hočeš na to! S prijateljem Draganom sva ostala vsak na svojem bregu. Danes imava besedo z doktorjem Pavlico in po vsej priliki se mi bo godilo z njim prav tako. V zvezku $\frac{2}{3}$ letošnjega „Časa“ piše v članku „Naša metrika v luči hebrejske“: „Kdo ne slutí, da je ritem v Prešernovih stihih: Mož in oblákov vójsko jé obojno, ali: Čoln vstávi, kjér je góstih sénc temnica, ali: Pred kó greš v Oglej, čéz goró zeléno, ali: Že, Črtómir, je tréba sé ločiti, ali: Beg jé moj up, gozd jé moj dóm in dalje v Jenkovih stihih: Zaslužim sí cekín — k zlatárju sé podám itd., itd. nedostaten?“ — To vprašanje misli doktor Pavlica, da je retorično, ki izključuje vsak odgovor; jaz bom vendar odgovoril: jaz tega ne slutim; čutim pa, da tisti, kdor seka in žaga Prešernove vrstice s poudarki, kot jih je označil dr. Pavlica, ali oponaša neokretnega šolarčka, ki drdra učitelju brezmiselno svojo lekcijo, ali je sam tisti šolarček. Naj bi nam bil kdo na gimnaziji čital: „Hrast, kí vihar na tla ga zimski trešne“ — ves razred bi bil bruhnil v neukroten smeh nad takim drvarjenjem. V znanstveni reviji pa si nadeva tak šolarček-jeclaček učeno krinko in si ne pomišlja pisati o Prešernovem stihu: Gorjancev naših jezik poptujč'vavši: „To je voz težkega kamenja, ki skoro ne more naprej.“ In nadalje: „... ni ritem v navedenih Prešernovih in Jenkovih stihih niti naraven niti umeten, ampak samovoljen“ I. t. d. Ali se nisva o vsem tem razgovarjala že s prijateljem Draganom? Razgovorila se kajpak nisva; teoretik ti hodi s svojimi merami in vagami med gibkimi lepotami sveta in duha in mu niso lepote, dokler mu jih ne potrdi njegova toga shema. Z metrom operira, ritma ne čuti; odzunaj polaga merilo na to, kar se da pojmiti samo odznotraj, z intuicijo sočutja in sožitja. Kako naj pojmi abstraktnož ritem, prvotni pogon in zagon, iz katerega je poteklo, v katerem se toči vse živo božje od solnca in planeta do srca in pesmi, ko pa stoji izven njega? In samo z intuicijo, s sočutjem in sožitjem z ritmom moreš romati skozi stvari in tuje duše in značaje. Prešeren je romal v svojih epigramih skozi tuje duše in značaje. Prešeren in doktor Pavlica! Kako je rekel stari modri Li-Tai-Pe, resničen Kitajec? „Kdo z mečem preseká bi curek vode?“ Ti, ti, teoretik-doktrinar, ga sekaš, ti mahaš v padajoči slap in se čudiš, da ne vidiš rane. Počakaj zime, takrat pride, ko slap zmrzne, mrtvemu še-le mu prideš ti do živa! Trhla veja ima svoj suhi metrum, z njim lahko meri, kako se poganjajo nje zeleneče sestre v solnce in zrak, a ne pojmi. Zakaj rast je ritem. Trhla veja nima lastnega ritma, zaziblje se lahko samo v ritmu od zunaj, v ritmu vetra. Kako se ga zelene veje vesele, kako se mu udajajo, žive z njim, ga pojmiyo; suha veja pa se ga boji, zakaj malce preveč se uviti je nji — zlomiti se. Tako je doktrinar v strahu pred ritmom; Pavlica v nezavednem strahu, ker je rojen aritmik; Mahnič in Ušeničnik v zavednem, zakaj zdi se mi, da sta teh dveh duši vendarle ritmičnega rodu.

Takrat na Dunaju sem mislil, da je prijatelj Dragan čudežna izjema; življenje me je preverilo, da ima vse polno sorodnikov. Res, po reakciji na ritem kakor da se dele duše v dve raznorodni pasmi; ritem in metrum — izraz dvojnega svetovnega naziranja, izvirajočega iz dvojnega duševnega ustroja. In razgovor s prijateljem Draganom in doktorjem Pavlico kakor da ni zgolj bistrumljenje o estetičnih

vrednotah, nego spor za svetovni nazor. Ritem in metrum: živo kipenje in prerajanje — okorela dogma; tok stvari in duš — svareče dvignjen prst; ali: plavanje nad prepadi — gledanje z varnega brega; idealizem — utilitarizem (torej materijalizem); iskanje resnice skozi blodnje in zmote, borba duha za Boga na žive in mrtve — štiri poslednje reči lepo na pladnju. Ritmik-tvorec si takih udobnosti ne more dovoliti.

Toliko neglede na to, da nam našega metra in ritma navsezadnje menda ne bo določala hebrejščina, marveč preje slovenščina in slovenska pesem, narodna in umetna, nje zakonita naslednica — vsaj Prešernova, vsaj Prešernova, doktore!

O. Ž.

Paradoks v vprašanju našega gledališča. Kar se je pri nas v teku zadnjih let sesulo — in tega ni malo — se je moralo sesuti, ker je stalo na lončenih nogah. A mi imamo že tisto navado, da iščemo vzrokov v vseh mogočih vnanjostih, nočemo si pa priznati, da je to iskanje zgolj plahotno izgovarjanje ter zvijska preteza in da tega rušenja ne bo preje konec, dokler ne pogledamo svoji mizeriji do jedra — to je v našo lastno duševnost. Svoje uspehe, svoj lepi razvoj — o, ni ga od spretnega politika in modrega govornika do neukretnega vaječnika v katerikoli delavnici javnega življenja, ki ne bi vedel naizust, da smo si jih izvojevali brez tuje pomoči, z lastnim naporom in naponom, ki je moral premagati vsakovrstne neprilike in težave. In del te samozvestne slave prevzame vsak brez obotave nase, v prvi vrsti seveda bistri govornik. Da pa smo prispevali k svojim neuspehom vsi skupaj in vsak posameznik po svojih najboljših (kajpada vedno skromnih) močeh, da moramo torej prevzeti zanje odgovornost vsi skupaj in vsak posamič — te misli se je dobro otresti, še boljše, ne ji dati sploh do sebe, nadležnici nadležni!

Vsako leto najmanj po enkrat zaženemo presunljiv krik o novem kulturnem škandalu ter vijemo roke in pomembno skomizgamo z rameni. In vsako tako skomizganje je prav naravna kretnja, viden izraz psihičnega otresanja vsakršne odgovornosti za to narodno nesrečo od svoje duše. Eden takih povodov za psihofizično otesavanje je bilo ukinjenje slovenskega gledališča.

Dokler je gledališče delovalo, nismo hodili vanj; ko je prenehalo, smo hitro začutili, da to ne gre; Ljubljana brez gledališča! Ogorčenje, sramota! In sramotenje! In sedaj, ko je središče slovenstva že cela tri leta brez predstav — vidimo, da gre, in živ krst jih v resnici ne pogreša. Dokaz? Če bi nam bilo do gledališča res kaj, bi ga imeli. Tako pa vidimo, da gre; našim potrebam zadoščajo kinematografi — tudi pošteno poglavje zase! — in nemško gledališče.

A odkod tisto silno ogorčenje ob takih prilikah? Tisti občutek sramu? Ali je to res samo hinavščina? Prenagla in prepovršna bi bila taka sodba vendarle. Ni hinavščina, nego zmota je, nekaka desorijentacija, ki pa sega globoko v naše kulturno življenje, in katero je treba pojasniti.

Namreč: zakaj ogorčenje, zakaj občutek sramu? Ali zato, ker poslej ne bomo več poslušali nesrečnega Hamleta v slovenskem (in še Cankarjevem!) jeziku razodevati globine svoje razrite duše? Ker nam ne bosta žvrgolela Romeo in Julija tik pred grobom svoje visoke pesmi mladosti in ljubezni? Ker nas ne bosta bičala zagrizeni Strindberg in nič manj zagrizeni starec Tolstoj s svojim srdom in svojim usmiljenjem? To ne. Prvič smo na našem odru te pesnike redko videli, in če bi jih bili lahko, nismo šli v gledališče — iz raznih vzrokov. Dejstvo samo je neizpodbitno. Torej vendar hinavščina? Ni hinavščina, a obšlo nas je čustvo sramote, da nimamo ničesar pokazati, zlasti tujcu, ki se nameri v našo prestolico in se mi-